

rus.-cs. **болыма** (stąd ros. stare u Dala *болыма́* i stukr. XV w. **болма**, Тум-ченко). ~

bol'ьmi: ~ stserb. **болыми**, scs. **болыми** (cs. też **болыми**), rus.-cs. **болыми**, **большими** (stąd stare u Dala *болыму́* i stukr. XV w. **болми**). ~

Od *bol'ьjъ*, z suf. *-ьма* : *-ьми*.

Vaillant GC II 2, 692, Jahn Adv. 47.

F.S.

bol'ьmi zob. **bol'ьma**

boranъ zob. **baranъ**

boraviti *borav'o* dial. pld. 'zajmować się czymś, robić, działać'

~ sch. od XVI w. *bðraviti bðravim* 'przebywać, mieszkać, żyć, degere; spędzać czas, trwać, znajdować się w jakimś stanie', dial. *boravit boravim* 'waleczyć, bojować, bić się, zмагаć się; znosić, cierpieć' (Elezović Kos.-Met.), tylko w formie zaprzeczonej dial. *nebðraviti* 'nie zapominać' (RSAN II 63), por. też ogólne *zabðraviti* 'zapomnieć, puścić w niepamięć' (co do rozwoju znaczeniowego por. *zabyti* 'zapomnieć' : *byti*), bułg. *боравя* 'zajmować się, mieć do czynienia; robić, działać, czynić', dial. też 'rządzić się, rozporządzać, dysponować; chwytac, dotykać' (Gerov), 'bredzić, majaczyć' (Rodopy BER I 67, BDial. II 131), maced. *борави* 'robić, działać, czynić; mieszać; grzebać, przewracać'. ~

Brak pewnej etymologii. Najprawdopodobniej do *borti bor'o* 'waleczyć' z sufiksem *-av-* (o paralelach morfologicznych patrz BER I 67—8, por. też może bułg. dial. adi. *боравије* 'ruchliwe burzliwe — o żurawiach' — Gorov Strandža BDial. I 68). Rozwój semantyczny byłby 'waleczyć (jak w dial. sch.), rozprawiać się z trudnościami, wykonywać coś z trudem' = 'robić, działać, zajmować się czymś' (BER I 67—8). Čop (SRL XII 170—6) dopatrywał się tu już ie. compositum **bo-rava* = **bho-rōuā* (ie. praep. **bhe-* : *bho-* + ie. *rōuā* 'spokój, odpoczynek'). Brak jakiegokolwiek śladu tych wyrazów w słow. nie pozwala na przyjęcie tej koncepcji. U Čopa też krytyka innych pomysłów etymologicznych, nie znajdujących również uzasadnienia na materiale słowiańskim. Nie przekonuje też ostatnia próba objaśnienia wyrazu Gълъбова SDW 53—9. — Skok ER I 188—9 przyjmował kontaminację *baviti* i *boriti*.
K.P. — F.S. — W.F.

bordla *bord'ly*, acc. *blordq* 'zarost na dolnej części twarzy, barba; część twarzy poniżej dolnej wargi, mentum', także przen. o 'różnych przypominających czymś brodę przedmiotach i roślinach'

~ pol. *broda* 'barba' od XIV w., 'mentum' od XV w., też o 'różnych przedmiotach podobnych': 'pek dłuższej sierści lub piór na podgardlu, pod pyskiem (u zwierząt, ptaków)' od XVI w., stpol. XVI w. też 'zarost na ciele w dolnej części brzucha; grzebień podszyjny u kury; dziób statku', dial. np. 'grzywa u konia nad czołem; sam koniec dolny ostrza siekiery; najszersza część kosy; pozostała część drzewa ściętego, część pnia blisko korzenia', 'odpadki słomy przy krajaniu siewki', 'nie zżęta kępka zboża ominięta przy koszeniu; nie zżęta w ostatnim pokosie kępka zboża, którą zniwiarze wiążą w obrzędowy snopek z okazji zakończenia żniw' (MAGP XI m. 542, Zaręba AJS II m. 97), 'obrzędy odprawiane wokół tego snopka' (SGP zeszyt próbny), też w nazwach roślin, np. stpol. *kozia broda* 'ostróżeczka polna, Delphinium consolida; tawuła, Spiraea aruncus', dial. 'gatunek trawy; grzyb goździanka żółta, Clavaria flava, Clavaria botrytis', na północy Kaszub także w archaicznej postaci bez metatezy *kozã barda* 'grzyb Cla-

varia flava; roślina kozibród, *Tragopogon pratensis* (Sychta SK II 223), polab. *brōda* 'mentum; gardziel, gardło', dluž. *broda* 'barba', też 'wąsy', 'mentum', 'pęk dłuższej sierści pod pyskiem zwierzęcia', *kōzyna broda* 'roślina ostróżeczka polna, *Delphinium consolida*; grzyb np. *Clavaria flava*, *Clavaria botrytis*', głuz. *broda* 'barba; mentum' (też dial., Michalk Neustadt), *kozaca broda*: *kozy broda* 'roślina *Delphinium consolida*; grzyb *Clavaria botrytis*', czes. *brada* 'barba; mentum' (od XIV w., stczes. też 'ostrzy koniec gwoździa'), *kozi brada* 'roślina *Tragopogon*; *Delphinium consolida*; grzyb *Clavaria*', sła. *brada* 'mentum; barba', 'pęk dłuższej sierści u zwierząt', *kozia brada* 'roślina *Tragopogon*';

sł. *bráda* 'barba; mentum', 'zwisająca skóra na szyi zwierzęcia; włosy na kaczenie kukurydzy', 'najszersza część kosi', *travniška kozja brada* 'roślina *Tragopogon pratensis*', sch. *bráda*, acc. *brádu*: *brádu* 'barba' od XIV w., 'mentum' od XVI w., 'pęk dłuższej sierści lub piór na szyi zwierzęcia; włosy na kaczenie kukurydzy', 'tylna część ostrza siekiery; grubszy koniec główki kładzianej w wigilię do ogniska', *kōzjā bráda* 'roślina *Tragopogon pratensis*; węzymbord, *Scorzonera villosa*', ses. *брада* 'barba', bułg. *брада* 'barba', też w ogóle 'zarost', 'mentum', 'pęk dłuższej sierści na dolnej szczęce zwierzęcia; wole u ptaków; cienkie włoski na korzeniach, korzeń (np. cebuli) złożony z długich włoskowatych korzonków' (Gerov), 'włosy na kaczenie kukurydzy' (Gerov, BDial. V 157), dial. też 'ostatnie kłosy zboża związane wstążką' (Stojkov Banat), *брада на нусана* 'wiązka pierwszych zżętych kłosów' (RBKE), *козя брада* 'rośliny *Tragopogon pratensis*, szczaw, *Rumex acetosa*', maced. *брада* (już w XVI w., Giannelli LM, dial. *bráda*, *bradáta* Małeck SW) 'barba; zarost na twarzy; mentum; cienkie włoski na korzeniu lub korzeń złożony z cienkich korzonków';

strus. *борода* 'barba; zarost na policzkach; mentum', ros. *борода*, acc. *бóподы* 'barba', 'pęczek dłuższych włosów u zwierząt, pęczek dłuższych piór na piersi ptaków; wole u ptaków', dawne i dial. 'mentum', dial. też 'szeroka zaostzona część topora, lemiesza', 'nie zżęta ostatnia kępka lub pokos zboża, trawy i związane z tym obrzędy zakończenia żniw lub sianokosów; nie zżęty pokos zboża' (SRNG), ukr. *борода*, acc. *бóподы* (dial. *борода*: *бóпода* Stieber AJLemk. m. 270, KDA II 141) 'barba; mentum' (w tych znaczeniach od XV w., Tymčenko), 'zarost na policzkach', 'pęczek dłuższej sierści lub piór u zwierząt lub ptaków', 'dolne ostrze siekiery' (Zel.), dial. 'nie zżęta w ostatnim pokosie kępka zboża', brus. *брапада* 'barba; mentum'. ~

Kontynuuje ie. *bhar-dhā* 'zarost na dolnej części twarzy' (do ie. *bhar*: *bhor*: *bhr*- 'coś ostrego, sterczącego, szczecina', zob. *бръз*, *бръщъ*, *бръзъ*): łot. *bārda*, stwniem. *bart* (dziś niem. *Bart*), łac. *barba* (< **farba*). Tu też z grupą spółgłoskową *-zd-* (ślady *-zd-* są także na gruncie słow., zob. *bordavica*: *bordavka*): lit. *barzdà* acc. *barzdą* 'barba; mentum', łot. *bārda* 'barba' (o oboczności *-d-*: *-zd-* p. Sławski SE I 276, 348, 530). — Rozwój znaczenia szedł w dwu podstawowych kierunkach: 1. (przez metonimię) 'dolna część twarzy, pierwotnie pokryta zarostem' (ten sam rozwój znaczenia w lit. *barzdà* i w romańskich kontynuantach łac. *barba*, p. Meyer-Lübke WS XII 6 n.), 2. coś przypominającego w jakiś sposób:

a) 'zarost na dolnej części twarzy' (podobne znaczenia przenośne także w odpowiedniku łac., niem., łot.); stąd też w nazwach roślin, zwykle w zestawieniu *kozja borda*; paralelne nazwy też w innych językach, np. niem.

Bocksbart 'Tragopogon', grec. τραγοπόγων 'ts.', łac. *barba hirci*, jednak ludowy charakter nazw słow. przemawia za ich rodzimością, Machek ČSR 235, b) 'wystającą dolną część twarzy'. — Znaczenie 'pozostawiona, nie zżęta kępka zboża' ma paralełę na gruncie bałtyckim: łot. *bārda* : *bārzda* 'nie zżęty klinowaty kawałek zboża' (Mühlenbach I 273).

Fortunatov AslPh IV 578, Berneker SEW 72—3, Trautmann BSW 27, Fraenkel LEW 36, Pokorny IEW 110. T.Sz. — K.H. — W.B. — F.S.

bordačъ *bordača* 'człowiek o dużym zarostie na dolnej części twarzy, człowiek brodaty, barbatus'

~ pol. *brodacz -cza* od XVI w. (już w XV w. bot. 'obrazki, *Arum maculatum*'), jako NO od XIII w., dial. kasz. *brodác*, głuź. *brodač -ča*, czes. *bradáč -če*, już stczes., sła. *bradáč -ča*;

słe. *bradáč -ča*, sch. dial. z Czarnogóry *bradáč -dăča* (RSAN);

ros. *бopодáчy -дáчá* (dial. też 'mech na drzewach', SRNG), ukr. *бopодáчy -дáчá*, brus. *бapодáчy -дáчá*. ~

Derywat od *borda*, o budowie zob. s. 102, por. dłuż., głuź. *brodak -ka* 'barbatus'. Z inną budową w tym samym znaczeniu: sli. *brodól*, kasz.-sli. *brodâla*, stczes. NO *Bradâl*; ros. dial. *бopодáчy*, ukr. *бopодáчъ* : *бopодáчü*. F.S.

bordatěti *bordatějo* 'dostawać zarostu na dolnej części twarzy, barbatum fieri, barbire'

~ stpol. XVI—XVII w. *brodacieć -cieje*, sli. *brodacec -ceja* : *brodacóvc*, głuź. *brodaćeć*, czes. *bradatěti -tím* (Jungmann), sła. *bradatiet'*;

słe. *bradatěti -tím*, sch. dawne dial. *bradatjeteti -tím* (Belostenec);

ros. *бopодáтeмь* (Dal). ~

Derywat od *bordatz*, o budowie zob. s. 47. Por. w podobnym znaczeniu derywaty od *borda*:

1. scs. *бpaдáтн -дáтн* 'barbatum fieri' (Supr.), bułg. dial. *бpaдá* 'wypuszczać drobne korzenie, o fasoli' (Gerov Dop.);

2. sch. *bradati -dām* 'wypuszczać włosy na kaczanie, o kukurydzy' (Vuk).

F.S.

bordatъ 'mający zarost na dolnej części twarzy, barbatus'

~ pol. od XV w. *brodaty*, dłuż. *brodaty*, głuź. *brodaty*, czes. od XIV w. *bradatý*, sła. *bradatý*;

słe. *bradát -dáta* już u Megisera 1592 r., sch. od XV w. *bradat -ta -to*, cs.

бpaдáтъ, srbułg. *бpaдáтъ* (BER), bułg. *бpaдáт*, maced. *бpaдaт*;

strus. od XII w. *бopодáтн*, rus.-cs. *бpaдáтн*, ros. *бopодáтнü*, ukr. od XV w. *бopодáтнü*, brus. *бapодáтн*. ~

Por. w podobnym znaczeniu:

bordastъ: słe. *bradast*, sch. przestarz. *bradast*; ros. *бopодáтнü*;

borděstъ: stpol. XVI w. *brodziasty*, bułg. dial. *бpaдeцт* (Gerov Dop., BER), maced. *бpaдeцт*.

Od *borda*. Dokładne odpowiedniki: łac. *barbatus*, lit. *barzdótas* 'ts.'

Trautmann BSW 27, Pokorny IEW 110.

T.Sz. — K.H.

bordavica : **bordavъka** (w pñ. dial. peryferycznych też ślady postaci **borzavica**, **borzavъka**) 'guzowata narośl na skórze ludzkiej lub zwierzęcej, na roślinie, verruca; brodawka piersiowa, mamilla, papilla'

bordavica: ~ stpol. XV—XVI w. *brodavica*, dial. kasz. *brod'ávica*, też w archaicznej postaci bez metatezy *bard'ávica* (Lorentz PW, Sychta SK), połab.